

Namn, citatlekar och okej

HARRIET SHARP

Näringslivets folk stoppar in engelska namn och fackuttryck i sina svenska meningar. Ungdomar använder väletablerade lånord eller leker med lösryckta fraser. Och alla säger vi *okej*. Harriet Sharp, forskare och lärare i engelska vid Stockholms universitet, rapporterar från en pionjärundersökning av engelska i svenskt vardagstal.

Det engelska inflytandet på svenskan är ett omdiskuterat ämne i Sverige. Ändå finns väldigt lite forskning om engelskan i dagens svenska, särskilt vad gäller talspråket. I min avhandling *English in Spoken Swedish: A Corpus Study of Two Discourse Domains* (2001) redovisar jag en undersökning av bruket av engelska inom två områden, *domäner*, där engelska ord och uttryck är vanligt förekommande.

Den ena domänen är affärsspråket i ett

internationellt sjöfartsföretag med säte i Stockholm. Detta företag har engelska som koncernspråk. Alla skriftliga och talade affärstransaktioner utförs på engelska, men språket på kontoret, svenskar emellan, är svenska. Mitt material från sjöfartsföretaget består av sex timmars inspelat tal (ca 72 000 ord) från relativt informella sammanträden med enbart svenskspråkiga deltagare.

Den andra domänen är informellt talspråk hos en grupp 19–25-åringar från olika delar av Sverige. Materialet omfattar tio timmars spontant tal (ca 76 000 ord) och är sammanställt utifrån de oredigerade banden från inspelningen av en s.k. dokusåpa.

Min undersökning granskar engelska ord och uttryck i vidaste möjliga bemärkelse. Jag har analyserat både äldre och nyare lånord (ända från 1850 och framåt), direkta och indirekta lån, engelska egenamn, fraser samt hela satsar på engelska.

I undersökningen ingår dock ej översättningslån, som *Ha en bra dag!*, och konstruktionslån, som *Han är en läkare*, där svenska ord används.

Mer i näringslivet

Resultaten visar att bruket av engelska skiljer sig väsentligt mellan de två grupperna. Tjänstemännen på sjöfartsföretaget använder till exempel betydligt mer engelska än ungdomarna. I snitt yttrar tjänstemännen ett engelskt ord, en fras, eller en sats var 14:e sekund. För ungdomarna ligger genomsnittet på var 58:e sekund. Dessa siffror betyder inte att svenskan är genomsyrad av engelska; i relation till det totala antalet ord använder tjänstemännen endast 2,8 % engelska ord och ungdomarna 2,2 %. Bland ungdomarna upptäcktes en stark könsskillnad i fråga om bruket av engelska. De unga männen använder tre gånger så mycket engelska som kvinnorna. I samtal kvinnor emellan lyser engelskan i mångt och mycket med sin frånvaro. När männen deltar i konversationen stiger kvinnornas användning av engelska.

Också typen av engelska ord skiljer de två grupperna av talare. Hos tjänstemännen är 78 % av de engelska lånorden substantiv, hos ungdomarna bara 37 %. Hos de senare finns avsevärt fler verb, interjektioner, adjektiv och pronomen. Tjänstemännens alla substantiv förklaras av att de i mycket hög grad brukar engelska egennamn (39 % av substantiven, jämfört med 9 % för ungdomarna). Dessa är ofta namn

på företag och fartyg, men förvånande nog även namn på hav, världsdelar och orter där svenska motsvarigheter finns:

- (1) *Springbåten* på slutet hinner nog inte till *Caribs*.
- (2) Tur att dom [båtarna] ligger i *Pacific!*
- (3) Å dom har ju inte bara växt i *Far East* utan dom e naturligtvis inne i *US west coast* och bygger även vidare i *US east coast*.

Bruket av engelska geografiska benämningar exemplifierar sjöfartsfolkets jargong. Det är den allmänt vedertagna namnkonventionen. De engelska egennamnen bidrar starkt till intrycket att sjöfartsfolkets tal är genomsyrat av engelskan. Egennamnen får helt enkelt talet att låta mer engelskt än det egentligen är. I övrigt består tjänstemännens språk till mycket stor del

av facktermer inom sjöfartsnäringen. Endast 23 % av deras engelska yttranden utgörs av rent allmänspråkliga ord och uttryck. Deras bruk av engelska är alltså i grunden betingat av samtalsämnet.

Ungdomarna använder relativt ofta engelska ord när de diskuterar nöjen och fritidsaktiviteter (*gym, jogging, camping, bowling, mountainbike, frisbee, party, pub*), musik (*rock, soul, fan, cd*), samt mat och dryck (*chips, cornflakes, bacon, cola, milkshake, shots*). De uttrycker även gärna sina åsikter med hjälp av engelska adjektiv som *bright, cool, crazy, kinky, tricky, smart, strange* och *tuff*. Inte mer än 24 ord (av ca 3 700) används av båda grupperna och

De unga männen använder tre gånger så mycket engelska som kvinnorna.

det absolut mest frekventa engelska ordet är den mångfunktionella samtalsmarkören *okej*.

Hela 74 % av tjänstemännens engelska ord är s.k. *icke-standardiserade* ord, det vill säga oetablerade ord som inte står i Svenska Akademiens ordlista (SAOL). Ungdomarna, däremot, har en relativt jämn fördelning mellan standardiserade och icke-standardiserade ord. De flesta standardiserade orden är gamla och vanliga lånord som *tv*, *fotboll*, *tennis* och *bar*.

Blandat och oblandat

När jag analyserade hur engelskan införlivas i talet fann jag att det är absolut vanligast att det engelska inslaget består av ett enda ord. Det gäller för 88 % av alla före-

av t. ex. svenska ändelser). De är engelska öar i det svenska språkhavet. Uppställningen nedan illustrerar skillnaden mellan blandade och oblandade yttranden.

Tjänstemännen använder inte gärna oblandade yttranden. Det gör däremot gärna ungdomarna. Medan endast 6 % av tjänstemännens förekomster av engelska består av oblandade yttranden, är hela 40 % av ungdomarnas förekomster av denna typ. De oblandade engelska yttrandena sticker ut; de är lätta att lägga märke till eftersom de inte anpassar sig till svenskan som de blandade yttrandena gör. De oblandade yttrandena får ungdomarnas tal att låta mer engelskt än det egentligen är. (De ger en alltså samma intryck som de engelska egennamnen i tjänste-

Engelsk enhet	Blandade yttranden	Oblandade yttranden
Enstaka ord	Man får <i>cutta</i> lite tidigare. <i>Peaken</i> var inte bra på <i>spotmarknaden</i> .	<i>Sure!</i>
Flerordsfras	Dom har hela <i>rangen of varieties</i>	<i>Yes at her place.</i>
Sats	—	<i>I do not believe it!</i>

komster av engelska i materialet. Engelska yttranden längre än en sats är synnerligen ovanliga (mindre än 1 %). Tjänstemännen och ungdomarna föredrar dock olika strategier för att inlemma de engelska enheterna i samtalet. Tjänstemännen använder nästan alltid bara enstaka engelska ord och låter dessa ingå i en (svensk) sats. Så gör även ungdomarna, men i deras tal finns också ett stort antal enstaka ord, fraser samt hela satser på engelska, som självständiga yttranden utanför den svenska satsramen – så kallade *oblandade yttranden*. Dessa yttranden uppvisar inga tecken på anpassning till svenskan (i form

männens material, se ovan). Tjänstemännens få oblandade yttranden är huvudsakligen ettordsyttanden som *Hello! Morning! Sorry! Sure! Okay!* eller *Yes/Yeah!* Nästan en tredjedel av ungdomarnas oblandade yttranden är däremot fullständiga satser. Dessa engelska satser är utslutande enkla, korta huvudsatser med mycket elementära ord. Många av dem väcker associationer till skolundervisningen i engelska då de ger intryck av väl inövade fasta uttryck:

- (4) I see.
- (5) I don't know.

- (6) I don't remember.
 (7) Check it out!

Citatileken

Ungdomarnas användning av oblandade yttranden beskrivs och förklaras i min avhandling utifrån en teori om språkpassning och rollrelationer, *Communication Accommodation Theory* (Giles, Coupland & Coupland 1991). Ett centralt begrepp i denna teori är *konvergens*, ett slags språklig likriktning. I korta drag går teorin ut på att människor ibland anpassar sitt språk till samtalspartners språk för att uppnå social integrering och identifikation med en talare eller grupp. Bland ungdomarna tar sig den språkliga anpassningen ofta formen av ett språkväxlings-eko; ett oblandat engelskt yttrande av talare A utlöser ofta ett oblandat engelskt yttrande som svar av talare B:

- (8) Josef: A pee, a pee, a pee,
 I have to pee!
 Henning: *Be my guest!*

- (9) [Tina glädjer sig över en kommande semester]
 Tina: *YES-YES-YES!*
 Ulrika: *Yes-yes-yes!*
 Å jag också.

Inte sällan bollas brottstycken från till exempel filmer, tv-program, reklamslag, dataspel eller sånger fram och tillbaka mellan ungdomarna. Detta bollande fram och tillbaka med citat kallar jag *The Quoting Game*, citatileken. När man känner igen ett citat ska man genast svara med fortsättningen på citatet. Det understryker att man är medlem i gruppen och delar gruppens erfarenheter. De inspelade

ungdomarna utgjorde en mycket heterogen grupp, och de hade stort behov av att anpassa sig till varandra eftersom de delade bostad under en tremånadersperiod. Efter ett tag gick dock citatileken överstyr som följande talare påpekar:

- (10) Gorm: Vi har hållit på nu i fyra veckor å BARA citerat massa reklamsnuttar, å andra filmer, å *Nilecity*, å I manegen.
 Henning: Å [med tillgjord mörk röst] *YEES!* [Skrattar]
 Gorm: [Med tillgjord mörk röst:] *YEES EXPELLED!*
 Vi har alltså inget gemensamt förutom media, tv och det vi har blivit uppfödda på.
 Henning: I sanning e vi bittra fiender Gorm.
 Gorm: Ja vi kommer säga taskiga saker som citat.
 [Med tillgjort uttal:] *Go to hell!*

Citatilekens bruk av två språk föranledde mig att undersöka huruvida affärsmännen och ungdomarna konsekvent håller isär sina två språk eller om de ibland omedvetet tycks glida över till engelskan. Det visade sig att talarna skiljer ytterst noga på sina två språk. Talarna införlivar högst medvetet engelska ord och uttryck i sitt tal. Den svenska syntaxens grundstenar, formorden, det vill säga ord med huvudsaklig grammatisk funktion i språket som prepositioner, konjunktioner och artiklar, berörs nästan aldrig av engelskan. Trots att en mängd engelska ord och uttryck används i exemplet nedan ser talaren till att de inklämda prepositionerna mellan

engelska substantiv och egennamn förblir svenska:

- (11) Å sen har jag också tittat på *quarter-ed beef* från *Queensland* till *Baltic* på *liner terms*.

Flagga för engelskan

Hur pass integrerade är då de engelska orden och uttrycken i svenskan? För att få svar på den frågan undersökte jag bland annat om orden är standardiserade (d.v.s. finns i Svenska Akademiens ordlista), om de böjs på svenskt eller engelskt sätt, och om talaren på något sätt signalerar – eller *flaggar* – för ett engelskt uttryck.

Ungdomarna, som använder ungefär lika mycket standardiserade och icke-standardiserade ord, undviker i mycket hög grad (89 %) att anpassa de icke-standardiserade orden till svenskans böjningsmönster, och de använder dem nästan jämt i oblandade engelska yttranden. Tjänstemännen, som främst använder icke-standardiserade ord, böjer däremot ofta sina oetablerade ord enligt svenskt böjningsmönster och drar sig inte för att införliva dem i svenska satser (t.ex. *cutta* och *peaken* i figur 1 ovan).

Att använda flaggningsmarkörer är ett sätt att dra uppmärksamheten till det faktum att en språkväxling skett eller kommer att ske. "Flaggorna" visar ofta att talaren distanserar sig från det sagda därför att ett uttryck kanske inte är helt accepterat. Flaggningsmarkörer kan tolkas som ett tecken på att de använda engelska orden eller uttrycken inte är integrerade i det löpande talet. Exempel 12–16 visar några olika sätt att flagga engelska ord:

Språklig flaggning (tillägg av diverse fraser, omskrivningar, översättningar etc.):

- (12) Förra året va ett **så att säga** [kort paus] *disasterår*.
(13) Å det e ju *lemon* **alltså citroner** som hela tiden varit Soladors styrka.
(14) Vi har pratat med *HY* om en *cooperation* här nu.

Lite svengelska här nu. [Skrattar]
SAMARBETE.

Pausflaggning (tveksamhetsrelaterade tysta eller fyllda pauser, upprepningar etc.):

- (15) Vi får ju nya [**lång tyst paus**] *estimät* från Israel.
(16) [Importen] styrs av huruvida [**lång tyst paus**] *eh eh såna här här duties* å *levies* kommer sänkas eller inte.

Språklig flaggning och pausflaggning är vanligast bland tjänstemännen. Ungdomarna, däremot, flaggar framför allt sina engelska yttranden genom så kallade röstmodifikationer, d.v.s. de sänker eller höjer röstvolymen demonstrativt, lägger sig till med en främmande accent eller imiterar en viss talare. De flaggar även sina engelska ord och uttryck genom skratt och fniss, något som inte bara drar uppmärksamheten till språkväxlingen utan även signalerar att talaren skojar och inte bör tas på allvar. Exempel 17–19 visar några typiska oblandade yttranden flaggade med röstmodifikationer, skratt och fniss (se även exempel 10 ovan).

Röstmodifikation (markerad höjning/sänkning av röstvolymen, div. uttalsändringar):

- (17) WOW foxy!
(18) YEES kinky!
(19) Welcome to my humble abode.

Flaggningsmarkörer visade sig vara starkt kopplade till icke-standardiserade, oetablerade, ord och uttryck. Av alla flaggade uttryck består hela 73 % av icke-standardiserade ord. Ungdomarna, å ena sidan, flaggar så mycket som vartannat oblandat yttrande innehållande icke-standardiserade ord. De standardiserade orden flaggas knappast alls. Tjänstemännen, å andra sidan, skiljer knappt på standardiserade och icke-standardiserade ord vad gäller flaggning och använder över huvud taget inte lika mycket flaggningsmarkörer som ungdomarna. De flaggar endast 21 % av alla icke-standardiserade ord och uttryck.

Konservativa ungdomar

Det är alltså framför allt tjänstemännen som använder engelska ord som inte är integrerade i svenskan i allmänhet. I mycket hög grad böjer tjänstemännen de oetablerade orden efter svenskt mönster, och de flaggar dem sällan. I tjänstemännens mötespråk förefaller de icke-standardiserade orden vara lika integrerade som de standardiserade orden.

Ungdomarnas bruk av engelskan visade sig däremot vara betydligt mer försiktigt eller konservativt. De föredrar gamla standardiserade ord och uttryck som är integrerade i svenskan. När de använder icke-standardiserade ord, förekommer dessa i helt engelska yttranden, av vilka vart och vartannat förses med varningsflagga.

Hur skall då resultaten från min un-

dersökning tolkas? Utgör de engelska orden, fraserna eller satserna ett hot mot svenskans överlevnad? Nej, jag anser inte det. De flesta av tjänstemännens ord och uttryck är facktermer som inte torde ha någon genomslagskraft i svenskan i allmänhet. Vad gäller ungdomarna har jag i mina undersökningar inte funnit något stöd för att de skulle gå i bräsch för spridningen av engelska ord och uttryck.

Ungdomarnas engelska ord i mitt material är antingen gamla lånord (som *bacon, bar, tv* och *fotboll*) eller mycket elementära engelska ord som förekommer inom helt engelska yttranden (som *I don't know*), vilka används parallellt med svenskan och signaleras klart och tydligt. Deras inflytande på svensk syntax eller svenskt ordför-

råd är obetydligt. Men det är ungdomarna som har gjort språkväxlingen i sig till en kommunikativ lek i vår vardag.

Det är möjligt att mina resultat skulle blivit annorlunda om jag i stället för allmänt, informellt talspråk hos en heterogen grupp ungdomar undersökt en snävare, mer fackbetonad, domän. Det får framtida forskning utröna. ■

LITTERATUR

- Giles, H., J. Coupland & N. Coupland (1991), *Contexts of Accommodation: Developments in Applied Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sharp, Harriet (2001), *English in Spoken Swedish: A Corpus Study of Two Discourse Domains*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Ungdomarnas
bruk av engelska
var mer försiktigt
och konservativt.